

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 25 listopada 2021 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Rozporządzenie (WE) nr 2201/2003 – Jurysdykcja do rozpoznania pozwu lub wniosku o rozwód – Artykuł 3 ust. 1 lit. a) – Pojęcie „zwykłego pobytu” powoda lub wnioskodawcy

W sprawie C-289/20

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu, Francja) postanowieniem z dnia 13 lutego 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 30 czerwca 2020 r., w postępowaniu:

IB

przeciwko

FA,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Prechal, prezes drugiej izby, pełniąca obowiązki prezes trzeciej izby, J. Passer, F. Biltgen, L.S. Rossi (sprawozdawczyni) i N. Wahl, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Campos Sánchez-Bordona,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu IB – F. Ingold oraz E. Ravin, avocats,
- w imieniu FA – A. Boiché, avocat,
- w imieniu rządu francuskiego – E. de Moustier, T. Stehelin, D. Dubois oraz A. Daniel, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: francuski.

- w imieniu rządu niemieckiego – J. Möller, M. Hellmann oraz U. Bartl, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Irlandii – M. Browne, A. Joyce oraz J. Quaney, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu portugalskiego – L. Inez Fernandes, S. Duarte Afonso, P. Barros da Costa oraz L. Medeiros, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – początkowo M. Heller, W. Wils oraz M. Wilderspin, a następnie M. Heller oraz W. Wils, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 lipca 2021 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U. 2003, L 338, s. 1).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między małżonkami IB a FA w przedmiocie wniosku o rozwiązanie ich związku małżeńskiego.

Ramy prawne

Rozporządzenie (WE) nr 1347/2000

- 3 Zgodnie z brzmieniem motywów 4, 8 i 12 rozporządzenia Rady (WE) nr 1347/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków (Dz.U. 2000, L 160, s. 19 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 1, s. 209), które zostało uchylone z dniem 1 marca 2005 r. przez rozporządzenie nr 2201/2003:

„(4) Różnice między niektórymi przepisami krajowymi dotyczącymi jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych utrudniają swobodny przepływ osób oraz prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Istnieją w związku z tym podstawy do wprowadzenia przepisów umożliwiających ujednolicenie reguł zbiegu jurysdykcji w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej poprzez uproszczenie formalności w celu szybkiego i automatycznego uznawania i wykonywania orzeczeń.

[...]

- (8) Środki ustanowione w niniejszym rozporządzeniu powinny być spójne i jednolite celem umożliwienia ludziom najbardziej swobodnego przemieszczania. [...]

[...]

- (12) Podstawy jurysdykcji przyjęte w niniejszym rozporządzeniu oparte są na zasadzie, że musi istnieć rzeczywistość więź między daną stroną a państwem członkowskim wykonującym jurysdykcję. Decyzja o przyjęciu niektórych podstaw wiąże się z faktem, że występują one w różnych krajowych systemach prawnych i są akceptowane przez pozostałe państwa członkowskie”.

Rozporządzenie nr 2201/2003

- 4 Zgodnie z brzmieniem motywu 1 rozporządzenia nr 2201/2003:

„Wspólnota Europejska postawiła sobie za cel stworzenie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w której ramach zapewniony jest swobodny przepływ osób. W tym celu Wspólnota przyjmuje między innymi środki w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych niezbędne dla właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego”.

- 5 Artykuł 1 rozporządzenia nr 2201/2003, zatytułowany „Zakres stosowania”, stanowi w ust. 1:

„Niniejsze rozporządzenie ma zastosowanie, bez względu na rodzaj sądu, w sprawach cywilnych dotyczących:

a) rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa;

[...]”.

- 6 Artykuł 3 tego rozporządzenia, zatytułowany „Jurysdykcja ogólna”, stanowi:

„1. W sprawach orzeczeń dotyczących rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego,

a) na którego terytorium:

- oboje małżonkowie mają zwykły pobyt, lub
- małżonkowie mieli ostatnio oboje zwykły pobyt, o ile jedno z nich ma tam nadal zwykły pobyt, lub
- strona przeciwna ma zwykły pobyt, lub
- w przypadku wspólnego pozwu lub wniosku jedno z małżonków ma zwykły pobyt, lub
- powód lub wnioskodawca ma zwykły pobyt, jeżeli przebywał tam od przynajmniej roku bezpośrednio przed wniesieniem pozwu lub wniosku, lub
- powód lub wnioskodawca ma zwykły pobyt, jeżeli przebywał tam przynajmniej od sześciu miesięcy bezpośrednio przed wniesieniem pozwu lub wniosku i jest obywatelem tego państwa członkowskiego lub, w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, ma tam swój »domicile«;

- b) którego obywatelstwo posiadają oboje małżonkowie lub, w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, w którym mają swój wspólny »domicile«.
2. Pojęcie »domicile« na potrzeby niniejszego rozporządzenia określa się według prawa brytyjskiego i irlandzkiego”.
- 7 Zgodnie z brzmieniem art. 6 wspomnianego rozporządzenia, zatytułowanym „Wyłączny charakter jurysdykcji na podstawie art. 3, 4 i 5”:
- „Przeciwko małżonkowi, który:
- a) ma zwykły pobyt na terytorium państwa członkowskiego; lub
- b) jest obywatelem państwa członkowskiego lub – w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii – ma swój »domicile« na terytorium jednego z tych państw członkowskich;
- postępowanie przed sądami innego państwa członkowskiego może być prowadzone tylko zgodnie z art. 3, 4 i 5”.
- 8 Artykuł 19 tego rozporządzenia, zatytułowany „Zawisłość sprawy i postępowania zależne”, stanowi w ust. 1:
- „Jeżeli pozwy lub wnioski o rozwód, separację albo unieważnienie małżeństwa między tymi samymi stronami zostały wniesione do sądów różnych państw członkowskich, sąd, do którego pozew lub wniosek wniesiono później, zawiesza z urzędu postępowanie do czasu ustalenia jurysdykcji sądu, do którego najpierw wniesiono pozew lub wniosek”.
- 9 Artykuł 66 rozporządzenia nr 2201/2003, zatytułowany „Państwa członkowskie o dwóch lub więcej systemach prawnych”, ma następujące brzmienie:
- „W stosunku do państwa członkowskiego, w którym dwa lub więcej systemów prawnych lub zbiorów przepisów dotyczących spraw uregulowanych w niniejszym rozporządzeniu mają zastosowanie na obszarze różnych jednostek terytorialnych:
- a) każde odniesienie do zwykłego pobytu w tym państwie członkowskim dotyczy zwykłego pobytu w jednostce terytorialnej;
- [...]”.

Rozporządzenie (WE) nr 4/2009

- 10 Artykuł 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.U. 2009, L 7, s. 1) przewiduje:
- „Sądami, które mają jurysdykcję do rozpoznania spraw dotyczących zobowiązań alimentacyjnych w państwach członkowskich, są:
- [...]

- c) sąd, który zgodnie z prawem sądu ma jurysdykcję do prowadzenia postępowania dotyczącego statusu osoby, w przypadku gdy sprawa dotycząca zobowiązań alimentacyjnych jest związana z tym postępowaniem, chyba że jurysdykcja ta wynika tylko z obywatelstwa jednej ze stron; lub [...]”.

Rozporządzenie (UE) 2016/1103

- 11 Motywy 15 i 49 rozporządzenia Rady (UE) 2016/1103 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych (Dz.U. 2016, L 183, s. 1) mają następujące brzmienie:

„(15) W celu zapewnienia parom małżeńskim pewności prawa w odniesieniu do ich majątku oraz zaoferowania im określonego poziomu przewidywalności, wszystkie przepisy mające zastosowanie do małżeńskich ustrojów majątkowych powinny zostać ujęte w jednym akcie prawnym.

[...]

(49) W przypadku niedokonania wyboru prawa właściwego oraz mając na uwadze potrzebę pogodzenia przewidywalności i pewności prawa z rzeczywistą sytuacją pary, w niniejszym rozporządzeniu należy wprowadzić zharmonizowane normy kolizyjne umożliwiające określenie prawa właściwego dla całości majątku małżonków w oparciu o hierarchię łączników. Pierwszym kryterium powinno być pierwsze wspólne miejsce zwykłego pobytu małżonków niedługo po zawarciu przez nich związku małżeńskiego, kolejnym – prawo państwa, którego wspólne obywatelstwo posiadają małżonkowie w chwili zawierania związku małżeńskiego. [...]”.

- 12 Artykuł 5 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia stanowi:

„Bez uszczerbku dla ust. 2, w przypadku gdy do sądu państwa członkowskiego wniesiono powództwo o rozwód, separację prawną lub unieważnienie związku małżeńskiego na mocy rozporządzenia [nr 2201/2003], sądy tego państwa mają jurysdykcję w sprawach dotyczących małżeńskiego ustroju majątkowego, związanych z tym powództwem”.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

- 13 IB, będący obywatelem francuskim, i FA, jego małżonka, będąca obywatelką irlandzką, zawarli związek małżeński w 1994 r. w Bray (Irlandia). Mają oni troje obecnie pełnoletnich dzieci.
- 14 W dniu 28 grudnia 2018 r. IB wniósł pozew o rozwód do tribunal de grande instance de Paris (sądu wielkiej instancji w Paryżu, Francja).
- 15 Postanowieniem z dnia 11 lipca 2019 r., zgodnie z żądaniami FA, juge aux affaires familiales (wydział do spraw rodzinnych) tego sądu stwierdził, że nie jest właściwy miejscowo do orzekania w przedmiocie rozwodu małżonków. Uznał on bowiem, że samo ustanowienie miejsca pracy IB

we Francji nie może być wystarczające do wykazania jego zamiaru ustanowienia tam swojego zwykłego pobytu, niezależnie od skutków podatkowych, administracyjnych i wynikających z tego zwyczajów życiowych.

- 16 W dniu 30 lipca 2019 r. IB wniósł apelację od tego postanowienia do cour d'appel de Paris (sądu apelacyjnego w Paryżu, Francja), zwracając się do niego o stwierdzenie, że tribunal de grande instance de Paris (sąd wielkiej instancji w Paryżu) posiada jurysdykcję terytorialną do orzekania w przedmiocie rozvodu małżonków, których dotyczy ta sprawa. W tym względzie IB utrzymuje, że wykonuje swoją działalność zawodową we Francji od 2010 r., zaś w sposób stały i trwały od maja 2017 r. W dodatku podnosi on, że osiedlił się tam w mieszkaniu należącym do jego ojca, że prowadzi tam życie towarzyskie i że to odmowa jego małżonki zamieszkania we Francji, mimo że przebywa tam ona regularnie, w paryskim mieszkaniu lub w domu letniskowym nabytym w 2017 r., skłoniła ich do prowadzenia równoległego życia codziennego.
- 17 FA utrzymuje ze swojej strony, że nigdy nie przewidywano, że rodzina osiedli się we Francji. Tak więc miejscem zwykłego pobytu rodziny jest Irlandia i IB nigdy nie zmienił miejsca zamieszkania w Irlandii, lecz jedynie zmienił adres miejsca pracy. Ponadto okoliczność, że IB pracuje i uzyskuje dochody we Francji od ponad sześciu miesięcy, nie jest wystarczająca, aby wykazać jego zwykły pobyt w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003. IB bowiem w dalszym ciągu przybywał do domu rodzinnego, który znajduje się w Irlandii, do końca 2018 r., prowadził to samo życie co wcześniej i konsultował się z adwokatem w Irlandii, gdy od września 2018 r. małżonkowie planowali się rozwieść.
- 18 Zdaniem sądu odsyłającego nie ulega wątpliwości, że dom rodzinny małżonków, których dotyczy ta sprawa, znajdował się w Irlandii, dokąd rodzina przeprowadziła się w 1999 r. i gdzie nabyła nieruchomość stanowiącą miejsce zamieszkania małżonków. W dodatku miejscem zwykłego pobytu FA była w dalszym ciągu Irlandia w momencie wszczęcia postępowania rozwodowego przez IB, nie doszło do żadnej separacji przed wszczęciem tego postępowania i nic nie wydawało się wskazywać na to, że małżonkowie mieli wspólny zamiar przeniesienia miejsca zamieszkania małżonków do Francji, zaś liczne okoliczności wskazywały na osobistą i rodzinną więź IB z Irlandią, gdzie przyjeżdżał on w każdy weekend do żony i dzieci.
- 19 Sąd ten jest jednak zdania, że związek IB z Irlandią nie wyklucza związku z Francją, dokąd od 2017 r. wyjeżdżał on co tydzień do pracy, i stwierdza, podobnie jak sąd pierwszej instancji, że IB miał faktycznie dwa miejsca pobytu: jedno rodzinne, w Irlandii, a drugie zawodowe, we Francji, przez wiele lat, tak że elementy łączące IB z Francją nie są zdaniem sądu odsyłającego ani okazjonalne, ani okolicznościowe, oraz że IB ustanowił tam centrum swoich interesów zawodowych, przynajmniej od dnia 15 maja 2017 r.
- 20 W tym względzie sąd odsyłający uściśla, że chociaż można uznać, że IB ustanowił we Francji stały i trwały pobyt co najmniej na sześć miesięcy przed wniesieniem sprawy do tribunal de grande instance de Paris (sądu wielkiej instancji w Paryżu), to nie utracił przy tym pobytu w Irlandii, gdzie zachowywał więzi rodzinne i gdzie regularnie przebywał z przyczyn osobistych. Sąd ten wywiódł stąd, że sądy irlandzki i francuski mają w równym stopniu jurysdykcję do orzekania w przedmiocie rozvodu małżonków, których dotyczy ta sprawa.
- 21 Rzeczoną sąd wyjaśnia w tym względzie, że zasada, że ta sama podstawa jurysdykcji może być spełniona w przypadku dwóch państw członkowskich, została ustanowiona przez Trybunał w wyroku z dnia 16 lipca 2009 r., Hadadi (C-168/08, EU:C:2009:474), lecz podkreśla, że sprawa, która doprowadziła do wydania tego wyroku dotyczyła stosowania kryterium obywatelstwa,

którego obiektywna definicja sprowadza się do tego, że dwoje małżonków może być obywatelami dwóch państw członkowskich, podczas gdy w sprawie w postępowaniu głównym chodzi o pojęcie zwykłego pobytu, którego definicja sama w sobie wymaga wykładni.

- 22 Zdaniem sądu odsyłające pojęcie „zwykłego pobytu” w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003 jest autonomicznym pojęciem prawa Unii, które wymaga wykładni Trybunału.
- 23 W tych okolicznościach cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy jeżeli, tak jak w niniejszej sprawie, z okoliczności faktycznych wynika, że jedno z małżonków dzieli swoje życie między dwa państwa członkowskie, można uznać, w rozumieniu art. 3 rozporządzenia nr 2201/2003 i w celu jego stosowania, iż małżonek ten ma zwykły pobyt w dwóch państwach członkowskich, co oznacza, że jeżeli przesłanki wymienione w tym artykule zostały spełnione w dwóch państwach członkowskich, sądy tych dwóch państw mają w równym stopniu jurysdykcję do orzekania w przedmiocie rozvodu?”.

Postępowanie przed Trybunałem

- 24 W postanowieniu odsyłającym cour d'appel de Paris (sąd apelacyjny w Paryżu) wniósł do Trybunału o zastosowanie do niniejszego odesłania prejudycjalnego trybu pilnego przewidzianego w art. 105 regulaminu postępowania przed Trybunałem.
- 25 Na wniosek sędziego sprawozdawcy i po wysłuchaniu rzecznika generalnego prezes Trybunału oddalił ten wniosek decyzją z dnia 15 lipca 2020 r.
- 26 Decyzja ta opiera się na ustaleniu, że poza powołaniem się na okoliczność, że organizacja życia małżonków, których dotyczy ta sprawa, zależy od określenia jurysdykcji sądów irlandzkich lub francuskich, co jednak nie wystarcza do odróżnienia niniejszej sprawy od innych spraw rozwodowych, sąd odsyłający nie wskazał na żadne okoliczności, które pozwalałyby uznać, że charakter sprawy wymaga jej niezwłocznego rozstrzygnięcia, zgodnie z art. 105 § 1 regulaminu postępowania.
- 27 Pismem z dnia 17 lutego 2021 r. IB wystąpił na podstawie art. 76 § 1 regulaminu postępowania z uzasadnionym wnioskiem o przeprowadzenie rozprawy.
- 28 Zapytany przez sekretariat Trybunału o ten wniosek w związku z kryzysem zdrowotnym IB pismem z dnia 2 marca 2021 r. wyraził zgodę, aby rozprawa została zastąpiona możliwością udzielenia pisemnej odpowiedzi na pisemne uwagi pozostałych stron i zainteresowanych, o których mowa w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.
- 29 Oprócz IB z możliwości tej skorzystały rządy Francji i Irlandii, a także Komisja Europejska, które przedstawiły swoje uwagi.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 30 Poprzez swoje pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003 należy interpretować w ten sposób, że małżonek, który dzieli swoje życie między dwa państwa członkowskie, może mieć zwykły pobyt w tych dwóch państwach członkowskich, co oznacza, że sądy tych państw członkowskich mogą posiadać jurysdykcję do orzekania w przedmiocie wniosku o rozwiązanie związku małżeńskiego.
- 31 Jak wynika z motywu 1 rozporządzenia nr 2201/2003, akt ten przyczynia się do utworzenia przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w ramach której zapewniony jest swobodny przepływ osób. W tym celu rozdziały II i III tego rozporządzenia ustanawiają reguły, którym podlega jurysdykcja, a także uznawanie i wykonywanie orzeczeń w zakresie rozwiązania związku małżeńskiego, reguły te mają zaś na celu zagwarantowanie pewności prawa (wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 32 W tym kontekście art. 3 omawianego rozporządzenia, który wchodzi w zakres rozdziału II tego rozporządzenia, ustanawia ogólne kryteria jurysdykcji w sprawach dotyczących rozwodu, separacji i unieważnienia małżeństwa. Owe obiektywne kryteria, alternatywne i wyłączne, odpowiadają konieczności uregulowania dostosowanego do specyficznych potrzeb związanych ze sporami z zakresu rozwiązania związku małżeńskiego (wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 40).
- 33 W tym względzie, o ile art. 3 ust. 1 lit. a) tiret od pierwszego do czwartego rozporządzenia nr 2201/2003 zawiera wyraźne odesłanie do kryterium miejsca zwykłego pobytu małżonków i strony przeciwnej, o tyle art. 3 ust. 1 lit. a) tiret piąte i art. 3 ust. 1 lit. a) tiret szóste tego aktu dopuszczają stosowanie reguły jurysdykcyjnej forum actoris (wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 41).
- 34 Te ostatnie przepisy przyznają bowiem, pod pewnymi warunkami, sądom państwa członkowskiego, na którego terytorium ma zwykły pobyt powód lub wnioskodawca, jurysdykcję w zakresie orzekania o rozwiązaniu związku małżeńskiego. I tak art. 3 ust. 1 lit. a) tiret szóste rozporządzenia nr 2201/2003 ustanawia taką jurysdykcję, jeżeli powód lub wnioskodawca przebywał tam przynajmniej od sześciu miesięcy przed wniesieniem pozwu lub wniosku i jest obywatelem tego państwa członkowskiego lub, w przypadku Irlandii i Zjednoczonego Królestwa, ma tam swój domicile (wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 42).
- 35 Przepis ten zmierza do tego, by zabezpieczyć interesy małżonków, i jest zgodny z celem rozporządzenia nr 2201/2003, ponieważ w akcie tym ustanowiono elastyczne normy kolizyjne, tak aby uwzględnić mobilność osób i chronić także prawa małżonka, który opuścił państwo członkowskie zwykłego wspólnego pobytu, gwarantując zarazem istnienie rzeczywistego łącznika między zainteresowanym a państwem członkowskim wykonującym jurysdykcję (zob. podobnie wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 49, 50 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 36 W niniejszej sprawie, jak wynika z postanowienia odsyłającego, IB, będący obywatelem francuskim, wniósł do tribunal de grande instance de Paris (sądu wielkiej instancji w Paryżu) pozew o rozwód, powołując się na art. 3 ust. 1 lit. a) tiret szóste rozporządzenia nr 2201/2003. Zdaniem sądu odsyłającego co najmniej na sześć miesięcy przed wniesieniem tej sprawy IB

ustanowił we Francji stały i trwały pobyt. Sąd ten bowiem uważa, że elementy łączące IB z Francją nie są okazjonalne lub okolicznościowe i że przynajmniej od maja 2017 r. IB ustanowił centrum swoich interesów zawodowych we Francji. Niemniej sąd odsyłający uściśla również, że IB nie utracił przy tym pobytu w Irlandii, gdzie zachowywał więzi rodzinne i gdzie regularnie przebywał z przyczyn osobistych, tak samo regularnie jak wcześniej. Sąd ten uważa zatem, że IB faktycznie miał dwa miejsca pobytu, jedno w tygodniu, ustanowione dla celów zawodowych w Paryżu, zaś drugie w pozostałym czasie – z małżonką i dziećmi w Irlandii.

- 37 W tych okolicznościach należy ustalić, czy art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003 należy interpretować w ten sposób, że małżonek może mieć w danym momencie tylko jedno miejsce zwykłego pobytu w rozumieniu tego przepisu.
- 38 Tytułem wstępu należy stwierdzić, że rozporządzenie nr 2201/2003 nie zawiera żadnej definicji pojęcia „zwykłego pobytu”, w szczególności zwykłego pobytu małżonka, w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. a) tego rozporządzenia.
- 39 Wobec braku takiej definicji w rozporządzeniu nr 2201/2003 lub wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich w celu ustalenia znaczenia i zakresu tego pojęcia należy dążyć do jego autonomicznej i jednolitej wykładni z uwzględnieniem kontekstu, w jaki wpisują się posługujące się nim przepisy, oraz celów tego rozporządzenia (zob. analogicznie w odniesieniu do zwykłego pobytu dziecka wyrok z dnia 28 czerwca 2018 r., HR, C-512/17, EU:C:2018:513, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 40 Po pierwsze, należy podkreślić, że ani art. 3 ust. 1 lit. a) wspomnianego rozporządzenia, ani żaden inny przepis tego rozporządzenia nie odnosi się do rzeczonoego pojęcia w liczbie mnogiej. Rozporządzenie nr 2201/2003 odsyła bowiem do sądów państwa członkowskiego miejsca „zwykłego pobytu” jednego lub drugiego z małżonków lub dziecka, w zależności od przypadku, używając systematycznie liczby pojedynczej, nie biorąc pod uwagę, że ta sama osoba może mieć jednocześnie kilka miejsc zwykłego pobytu lub zwykły pobyt w kilku miejscach. W tym względzie prawodawca Unii wskazał ponadto w art. 66 lit. a) tego rozporządzenia, że w stosunku do państwa członkowskiego, w którym dwa lub więcej systemów prawnych dotyczących spraw uregulowanych w rzeczonym rozporządzeniu ma zastosowanie na obszarze różnych jednostek terytorialnych, „każde odniesienie do zwykłego pobytu w tym państwie członkowskim dotyczy zwykłego pobytu w jednostce terytorialnej”.
- 41 Po drugie, Trybunał orzekł już w ramach wykładni przepisów rozporządzenia nr 2201/2003 że z jednej strony z użycia przymiotnika „zwykły” można wnioskować, że pobyt musi charakteryzować pewna trwałość lub regularność, a z drugiej strony przeniesienie przez daną osobę miejsca zwykłego pobytu do danego państwa członkowskiego odzwierciedla chęć ustanowienia tam przez tę osobę – z zamiarem nadania mu trwałego charakteru – stałego bądź zwykłego ośrodka swych interesów życiowych (zob. podobnie wyrok z dnia 22 grudnia 2010 r., Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, pkt 44, 51).
- 42 Wykładnię tę potwierdza ponadto sprawozdanie wyjaśniające sporządzone przez A. Borrás do konwencji w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich, zwanej konwencją „Bruksela II” (Dz.U. 1998, C 221, s. 1), które stało się inspiracją dla tekstu rozporządzenia nr 2201/2003. Z pkt 32 tego sprawozdania (Dz.U. 1998, C 221, s. 27) wynika bowiem, co się tyczy „zwykłego pobytu” jako kryterium przyznawania jurysdykcji w sprawach dotyczących rozwiązania związku małżeńskiego, że szczególną uwagę zwrócono na definicję

stosowaną przez Trybunał w innych dziedzinach, zgodnie z którą pojęcie to oznaczało miejsce, w którym zainteresowany ustanowił – z zamiarem nadania mu trwałego charakteru – stały lub zwykły ośrodek swych interesów życiowych.

- 43 Tymczasem utożsamianie miejsca zwykłego pobytu danej osoby, w tym przypadku małżonka, ze stałym lub zwykłym ośrodkiem jej interesów życiowych, nie przemawia za przyjęciem, że wielość miejsc pobytu może mieć jednocześnie taki charakter.
- 44 Ocenę tę potwierdza, po trzecie, cel, któremu służą przepisy o jurysdykcji określone w art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003, polegający na zapewnieniu równowagi między mobilnością osób w obrębie Unii Europejskiej a pewnością prawa (zob. podobnie wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 45 Prawdą jest, że wspieraniu mobilności osób w obrębie Unii w rozporządzeniu nr 2201/2003 służy cel ułatwienia możliwości uzyskania rozwiązania związku małżeńskiego poprzez ustanowienie w art. 3 ust. 1 lit. a) na korzyść wnioskodawcy wielości alternatywnych kryteriów, których stosowanie nie jest uzależnione od stosunku hierarchicznego. To dlatego system rozdziału jurysdykcji ustanowiony przez to rozporządzenie w zakresie rozwiązania związku małżeńskiego nie ma na celu wykluczenia zbiegu jurysdykcji (zob. podobnie wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 46, 47 i przytoczone tam orzecznictwo), który jest koordynowany za pomocą zasad zawisłości sporu określonych w art. 19 rzeczonoego rozporządzenia.
- 46 Jednakże przyznanie danemu małżonkowi możliwości jednoczesnego posiadania zwykłego pobytu w więcej niż jednym państwie członkowskim może zaszkodzić pewności prawa poprzez zwiększenie trudności w określaniu z wyprzedzeniem sądów mogących orzekać w przedmiocie rozwiązania związku małżeńskiego oraz utrudnienie sądowi, do którego wniesiono sprawę, zweryfikowania własnej jurysdykcji. Jak w istocie wskazał rzecznik generalny w pkt 94 opinii, istniałoby ryzyko, że jurysdykcję międzynarodową określano by ostatecznie nie na podstawie kryterium „zwykłego pobytu” w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003, lecz na podstawie kryterium opartego na pobycie de facto jednego lub drugiego z małżonków, co stanowiłoby naruszenie tego rozporządzenia.
- 47 Po czwarte, należy zauważyć, że wykładnia przepisów jurysdykcyjnych, o których mowa w art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003, powoduje konsekwencje, które nie ograniczają się do samego rozwiązania związku małżeńskiego.
- 48 W szczególności bowiem zarówno art. 3 lit. c) rozporządzenia nr 4/2009, jak i art. 5 rozporządzenia 2016/1103 odnoszą się do jurysdykcji ustanowionej w art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003 i przewidują, w kontekście postępowania o rozwiązanie związku małżeńskiego, jurysdykcję pomocniczą sądu, do którego wniesiono sprawę, do orzekania w przedmiocie niektórych roszczeń alimentacyjnych lub kwestii majątkowych. I tak uznanie, że dany małżonek może posiadać wielość jednoczesnych miejsc zwykłego pobytu, mogłoby również osłabić wymóg przewidywalności przepisów jurysdykcyjnych, który jest wspólny dla omawianych rozporządzeń [zob. w odniesieniu do rozporządzenia nr 4/2009 wyrok z dnia 4 czerwca 2020 r., FX (opozycja wobec egzekucji wierzytelności alimentacyjnej), C-41/19, EU:C:2020:425, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo, a także, co się tyczy rozporządzenia 2016/1103, zwłaszcza jego motywy 15, 49].

- 49 Po piąte, wszystkich tych rozważań nie podważa wykładnia art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 2201/2003 dokonana w wyroku z dnia 16 lipca 2009 r., Hadadi (C-168/08, EU:C:2009:474, pkt 56), w odniesieniu do której Trybunał przyjął, że sądy kilku państw członkowskich mogą mieć jurysdykcję w sytuacji, gdy zainteresowani posiadają kilka obywatelstw.
- 50 Jak wskazał w istocie rzecznik generalny w pkt 92 opinii, o ile Trybunał wykluczył w rzeczonym wyroku, jakoby łącznik przewidziany w art. 3 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 2201/2003, a mianowicie obywatelstwo obojga małżonków, był ograniczony do „dominującego obywatelstwa” tych małżonków, o tyle okoliczność ta jest niezwiązana z wykładnią art. 3 ust. 1 lit. a) tego rozporządzenia.
- 51 Z całości powyższych rozważań wynika, że o ile nie wyklucza się, że dany małżonek może jednocześnie posiadać kilka miejsc pobytu, tenże małżonek może mieć w danym momencie tylko jedno miejsce zwykłego pobytu w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003.
- 52 Ponieważ pojęcie „zwykłego pobytu” odzwierciedla w istocie kwestię faktyczną (wyrok z dnia 8 czerwca 2017 r., OL, C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, pkt 51), do sądu odsyłającego należy zweryfikowanie na podstawie całokształtu okoliczności faktycznych danej sprawy, czy terytorium państwa członkowskiego sądu krajowego, do którego wystąpił IB, odpowiada miejscu zwykłego pobytu lub znajduje się w miejscu zwykłego pobytu wnioskodawcy w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. a) tiret szóste rozporządzenia nr 2201/2003 (zob. analogicznie wyroki: z dnia 2 kwietnia 2009 r., A, C-523/07, EU:C:2009:225, pkt 42; z dnia 28 czerwca 2018 r., HR, C-512/17, EU:C:2018:513, pkt 41).
- 53 W tym względzie należy przypomnieć, że w ramach wykładni przepisów rozporządzenia nr 2201/2003 w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej Trybunał orzekł, że w celu ustalenia miejsca zwykłego pobytu dziecka, w szczególności małego dziecka, które pozostaje na co dzień pod pieczę rodziców, należy poszukiwać miejsca, w którym rodzice są stale obecni i zintegrowani ze środowiskiem społecznym i rodzinnym, oraz że zamiar osiedlenia się w tym miejscu, jeżeli przejawia się on w pewnych oznakach zewnętrznych, może być również brany pod uwagę (zob. podobnie wyrok z dnia 28 czerwca 2018 r., HR, C-512/17, EU:C:2018:513, pkt 45, 46 i przytoczone tam orzecznictwo). Orzecznictwo to utrzymuje zatem środowisko społeczne i rodzinne rodziców dziecka, zwłaszcza małego dziecka, jako zasadnicze kryterium dla określenia miejsca zwykłego pobytu dziecka.
- 54 Z pewnością okoliczności charakteryzujące miejsce zwykłego pobytu dziecka nie są oczywiście identyczne pod każdym względem z tymi, które służą do określenia miejsca zwykłego pobytu danego małżonka w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003.
- 55 I tak, małżonek może, z powodu kryzysu małżeńskiego, zdecydować się na opuszczenie dawnego miejsca zwykłego pobytu pary małżeńskiej, aby zamieszkać w innym państwie członkowskim niż państwo tego dawnego miejsca pobytu, i złożyć tam wniosek o rozwiązanie związku małżeńskiego na warunkach przewidzianych w art. 3 ust. 1 lit. a) tiret piąte lub szóste rozporządzenia nr 2201/2003, zachowując przy tym pełną swobodę utrzymania szeregu więzi społecznych i rodzinnych na terytorium państwa członkowskiego poprzedniego miejsca zwykłego pobytu pary małżeńskiej.
- 56 W dodatku w odróżnieniu od dziecka, w szczególności małego dziecka, którego środowiskiem jest z reguły w istocie środowisko rodzinne (zob. w tym względzie wyrok z dnia 22 grudnia 2010 r., Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, pkt 54), środowisko osoby dorosłej ma z konieczności

bardziej zróżnicowany charakter i obejmuje znacznie szerszy zakres działań i różnorodnych interesów, zwłaszcza zawodowych, społeczno-kulturowych, majątkowych, prywatnych i rodzinnych. W tym względzie nie można wymagać, aby interesy te były skoncentrowane na terytorium jednego państwa członkowskiego, uwzględniając w szczególności cel rozporządzenia nr 2201/2003 polegający na ułatwieniu składania wniosków o rozwiązanie związku małżeńskiego poprzez wprowadzenie elastycznych norm kolizyjnych i ochronę praw małżonka, który w wyniku kryzysu małżeńskiego opuścił państwo członkowskie miejsca wspólnego pobytu (zob. podobnie wyrok z dnia 13 października 2016 r., Mikołajczyk, C-294/15, EU:C:2016:772, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 57 Niemniej jednak orzecznictwo przytoczone w pkt 53 niniejszego wyroku pozwala uznać dla celów wykładni art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003, że pojęcie „zwykłego pobytu” charakteryzuje się, co do zasady, dwoma elementami, a mianowicie z jednej strony zamiarem zainteresowanego ustanowienia zwykłego ośrodka swoich interesów życiowych w określonym miejscu, a z drugiej strony obecnością przejawiającą się wystarczającym stopniem stabilności na terytorium danego państwa członkowskiego.
- 58 Tak więc małżonek, który powołuje się na podstawę jurysdykcji przewidzianą w art. 3 ust. 1 lit. a) tiret piąte lub szóste rozporządzenia nr 2201/2003, winien koniecznie przenieść miejsce swojego zwykłego pobytu na terytorium państwa członkowskiego innego niż państwo poprzedniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu i w ten sposób, po pierwsze, wyrazić zamiar ustanowienia w tym innym państwie członkowskim zwykłego ośrodka swoich interesów życiowych oraz, po drugie, dowieść, że jego obecność na terytorium tego państwa członkowskiego wykazuje wystarczający stopień stabilności.
- 59 W niniejszym przypadku, jak wynika z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, bezsporne jest, że IB, będący obywatelem państwa członkowskiego sądu krajowego, do którego wniósł on sprawę, spełnił warunek pobytu na terytorium tego państwa członkowskiego przez co najmniej sześć miesięcy bezpośrednio przed wniesieniem powództwa o rozwiązanie związku małżeńskiego, zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. a) tiret szóste rozporządzenia nr 2201/2003. Zostało również wykazane, że IB w ciągu tygodnia, w sposób stały i trwały, od 2017 r., wykonywał działalność zawodową na czas nieokreślony we Francji, na której terytorium zajmował mieszkanie w celu wykonywania wspomnianej działalności.
- 60 Okoliczności te zdają się ukazywać, że pobyt IB na terytorium tego państwa członkowskiego ma charakter stały, i pozwalają ponadto na wskazanie przynajmniej integracji zainteresowanego w środowisku społecznym i kulturowym tego państwa członkowskiego.
- 61 O ile okoliczności te sugerują a priori, że warunki określone w art. 3 ust. 1 lit. a) tiret szóste rozporządzenia nr 2201/2003 mogą być spełnione, do sądu odsyłającego należy jednak zweryfikowanie, czy wszystkie okoliczności faktyczne właściwe dla danej sprawy rzeczywiście pozwalają uznać, że zainteresowany przeniósł miejsce swojego zwykłego pobytu na terytorium państwa członkowskiego, z którego pochodzi ten sąd.
- 62 W świetle powyższych rozważań na zadane pytanie trzeba odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003 należy interpretować w ten sposób, że małżonek, który dzieli swoje życie między dwa państwa członkowskie, może mieć miejsce zwykłego pobytu tylko w jednym z tych państw członkowskich, co oznacza, że jedynie sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się to miejsce zwykłego pobytu, posiadają jurysdykcję do orzekania w przedmiocie wniosku o rozwiązanie związku małżeńskiego.

W przedmiocie kosztów

- 63 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000, należy interpretować w ten sposób, że małżonek, który dzieli swoje życie między dwa państwa członkowskie, może mieć miejsce zwykłego pobytu tylko w jednym z tych państw członkowskich, co oznacza, że jedynie sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się to miejsce zwykłego pobytu, posiadają jurysdykcję do orzekania w przedmiocie wniosku o rozwiązanie związku małżeńskiego.

Podpisy